

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ:
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

УДК 378.147

Світлана Амеліна

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА
ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Амеліна С. М. Зарубіжний досвід формування термінологічного складника перекладацької компетентності.

У статті розглядаються особливості вивчення термінології майбутніми перекладачами в університетах Німеччини, Великої Британії, США. З'ясовано, що формування у студентів термінологічного складника їхньої перекладацької компетентності в зарубіжних університетах відбувається різними шляхами: за рахунок вивчення відповідних модулів; пропозиції дисциплін (обов'язкових або елективних), спрямованих на засвоєння термінології конкретної галузі; запровадження спеціалізації бакалаврських та магістерських програм.

Ключові слова: перекладацька компетентність, галузева термінологія, перекладач.

Амелина С. М. Зарубежный опыт формирования терминологической составляющей переводческой компетентности.

В статье рассматриваются особенности изучения терминологии будущими переводчиками в университетах Германии, Великобритании, США. Установлено, что формирование у студентов терминологической составляющей их переводческой компетентности в зарубежных университетах происходит различными путями: за счет изучения соответствующих модулей; предложения дисциплин (обязательных или элективных), направленных на усвоение терминологии конкретной отрасли; введение специализации бакалаврских и магистерских программ.

Ключевые слова: переводческая компетентность, отраслевая терминология, переводчик.

Amelina S. M. Foreign experience of forming terminological component of translating competence.

The article deals with the features of the terminology study by future translators in universities in Germany, UK, USA. The formation of terminological component of their translation competence in foreign universities occurs in different ways: by studying relevant modules; by offering courses (mandatory or elective), aimed at acquiring specific branch terminology; implementation of specialized undergraduate and master's programs.

Key words: translating competence, branch terminology, translator.

Актуальність, необхідність і важливість підготовки майбутніх перекладачів з урахуванням проблем перекладу професійних термінів нині зумовлені розширенням міждержавних контактів і збільшенням обсягів співпраці між вітчизняними та зарубіжними підприємствами й установами. При цьому зростає комунікація між представниками різних країн і культур у всіх галузях. Невід'ємною умовою успішної міжмовної комунікації є якісна професійна діяльність перекладачів, пов'язана з адекватністю трансляції інформації у

спеціальних текстах й еквівалентністю перекладу галузевих термінів і понять.

Проблема перекладу різних професійних термінів продовжує залишатися однією з найбільш актуальних як у галузі сучасного мовознавства, так і теорії і методики професійної освіти, зокрема, у професійній підготовці майбутніх перекладачів.

Переклад галузевих текстів ускладнюється наявністю великої кількості специфічної термінології. Тому здійснити якісний і адекватний переклад таких текстів здатен тільки висококваліфікований перекладач з високим рівнем сформованості термінологічного складника перекладацької компетентності. Вивчення спеціальної термінології передбачає оволодіння еквівалентами у двох мовах у межах певної тематики. Зазначимо, що деякі проблеми в цьому процесі може створювати низький рівень володіння іноземною мовою у студентів, які навчаються за перекладацькими програмами.

У ході дослідження питань формування як перекладацької компетентності майбутніх перекладачів в цілому, так і окремих її складників, доцільно звернутися до вивчення зарубіжного досвіду.

Мета статті – розглянути особливості формування у студентів термінологічного складника перекладацької компетентності в зарубіжних університетах.

Різні аспекти формування компетентності майбутніх перекладачів розглядалися вітчизняними і зарубіжними науковцями. Щодо термінологічної підготовки зазначених фахівців, на її значенні акцентували увагу Т. Кияк, Л. Латишев [1], А. Науменко, О. Огуй [2], Л. Черноватий [3; 4] та ін. Однак значний інтерес викликає також і зарубіжний досвід навчання перекладачів, пов'язаний із вивченням ними галузевої термінології, а відтак і формування термінологічного складника перекладацької компетентності.

Насамперед звернемось до уточнення поняття «перекладацька компетентність», запропонованого Г. Хансеном, який зауважує, що для його визначення доцільно розрізняти кваліфікації та навички. На його думку, можна володіти знаннями, навичками, мовою, розумінням, методами, бути уважним, точним, чутливим, але не будучи у змозі перекладати, оскільки все це – кваліфікації. А компетентність досягається тільки тоді, коли кваліфікації використовуються в інших ситуаціях, а не в тих, у яких вони набуті. Тільки шляхом використання своїх кваліфікацій перекладачі, незалежно від того, здійснюють вони усний чи письмовий переклад, набувають перекладацької компетентності. Рівень цієї компетентності залежить від рівня кваліфікацій [5, с. 2]. Тому теоретичні і практичні напрацювання зарубіжних науковців і університетів орієнтовані на нерозривний зв'язок теоретичних положень і практичних умінь і навичок, зокрема й під час вивчення майбутніми перекладачами галузевої термінології.

Д. Робінсон [8] наголошує на врахуванні в моделі процесу підготовки перекладачів загальної інформації про пам'ять і навчання. Перекладач може поєднувати два процеси перекладу: підсвідомий стан, коли перекладач виконує свою роботу, не замислюючись; і свідомий аналітичний стан, у якому перекладач подумки розглядає списки синонімів, шукає слова у словниках, енциклопедіях та інших довідкових матеріалах, перевіряє граматику, аналізує структури речень, семантичні поля, культурну прагматику тощо.

Саме аналітичний стан пов'язаний із одним з найбільш важливих аспектів роботи перекладача – використанням термінології: оцінкою її правильності або доцільності в конкретних умовах, її зберіганням і перевіркою. Визначальне значення термінології для перекладу зумовлює те, що вивчення фахової термінології є одним з основних елементів у курсі юридичного, медичного, комерційного, технічного або інших галузевих перекладів.

Протилежну думку висловлює Е. Пім [7, с. 121], висуваючи аргументи проти

поширеного припущення, що «спеціальні» тексти, як правило, складніші, ніж «загальні» тексти, і тому студентам під час навчання перекладу потрібно спочатку надавати для практики перекладу «загальні» тексти, щоб пізніше передбачити у змісті їхньої підготовки більш складні «спеціальні» тексти.

Е. Пім стверджує, що вузькоспеціалізовані технічні тексти, як правило, функціонують у міжнародному співтоваристві науковців, інженерів, лікарів, юристів та інших фахівців, які відвідують міжнародні конференції і читають літературу на інших мовах, і тому пов'язані з їхнім дискурсом і певною контекстною невизначеністю, що є важким для перекладу. «Загальні» тексти, з іншого боку, ґрунтуються на менш суворому регулюванні повсякденного використання, говорінні в найрізноманітніших звичайних контекстах, що вимагає набагато більше соціальних знань, ніж спеціалізовані тексти.

Значення слів і фраз може бути більш ретельно визначеним у спеціальному дискурсі, але те, як ці слова і фрази об'єднуються, утворюючи спеціалізований текст, помітно змінюється залежно від професійної групи, яка використовує його, і кваліфікованому професійному перекладачеві доведеться уявляти себе членом цієї групи, щоб здійснити адекватний переклад на цільову мову. Тому навчання перекладача означає більше, ніж просто вивчення великої кількості слів і фраз на двох або більше мовах і перекладу структур однієї мови іншою.

Для цього К. Норд [6] пропонує таку методику: починати з невеликої частини теорії, яка потім реалізується на практиці, де стає очевидною потреба в більшому обсязі теорії, що пізніше задовольняється іншою частиною теорії і так далі.

Структура навчальної програми підготовки технічних перекладачів згідно з цією концепцією є такою:

- 3 1 по 3 семестр: вступ до теоретико-методологічних концепцій міжкультурної комунікації та перекладу;
- 4 семестр: вступ до практики перекладу як загальних, так і спеціалізованих текстів, на рідну і на іноземну мову, з постійними посиланнями на теоретичну підготовку;
- 5 семестр: практика і / або вища освіта за кордоном;
- 6 і 7 семестр: практика і теорія спеціалізованого перекладу, термінологія, використання як традиційних, так і електронних перекладацьких засобів та інструментів, практична частина випускного іспиту;
- 8 семестр: дипломна робота і колоквиум (тобто теоретична частина випускного іспиту).

Різні навчальні заклади Німеччини здійснюють термінологічну підготовку майбутніх перекладачів різними шляхами. Так, університет Хільдесхайм (Universität Hildesheim) у процесі підготовки бакалаврів з перекладу пропонує для вивчення дисципліну «Основи фахової комунікації». Підготовка перекладачів-бакалаврів у Лейпцигському університеті (Universität Leipzig) передбачає вивчення дисципліни «Термінознавство і мовна технологія». При цьому студенти дізнаються, як використовувати технічні засоби в перекладі. Крім основ і методів термінознавства, вони вивчають різні засоби і конкретні методи роботи з термінологією, такі як термінологічна робота з орієнтацією на системи автоматизованого перекладу. У Заарландському університеті (Universität des Saarlandes) обов'язковою для майбутніх перекладачів є дисципліна «Термінологія, оброблення мовних даних, машинний переклад», у курсі якої вони вивчають теоретичні та практичні аспекти перекладу, в тому числі і пов'язані з системами програмного забезпечення. Зазначена дисципліна складається з

трьох модулів. Одним із них є модуль «Автоматизована робота з термінологією», який містить такі теми: розроблення теоретичних і методологічних концепцій роботи з термінологією в письмовому й усному перекладі; огляд систем програмного забезпечення, наявних на ринку; практична робота в комп'ютерному класі зі створення багатомовних термінологічних банків даних, орієнтованих на поняття, а також створення глосаріїв для використання в усному перекладі. Крім того, окремо пропонується вивчення модулів «Фаховий переклад: інформаційні технології та інженерія», «Фаховий переклад: економіка».

Дисципліна «Техніка перекладу фахових текстів з першої іноземної мови», яка вивчається в університеті Кельна, формує вміння перекладу технічних, наукових і медичних текстів з першої іноземної мови на німецьку. При цьому передбачається практико-орієнтований письмовий переклад автентичних текстів (наприклад, у галузі енергетичних систем, кондиціонерів, автомобільної техніки, електротехніки) з першої іноземної мови на німецьку з урахуванням специфічної термінології та специфіки відповідного типу тексту, розроблення та реалізація відповідних науково-дослідних і перекладацьких стратегій і методів, а також вступ до відповідної галузі; вступ до використання сучасних допоміжних інструментів, таких, як електронні бази даних та Інтернет.

Лондонський університет пропонує програму підготовки магістрів в галузі науково-технічного та медичного перекладу з технологією перекладу (MSc in Scientific, Technical and Medical Translation with Translation Technology). Зазначена програма надає можливість не тільки набути знань і розвинути навички в галузі перекладу й іноземних мов, а й отримати важливий досвід у галузі технології перекладу, яка швидко розвивається. Випускники програми оволодівають практичними компетенціями, необхідними для професійної діяльності в галузі перекладу, зокрема, й у таких специфічних аспектах, як субтитри, дубляж і локалізація програмного забезпечення. У ході підготовки майбутніх перекладачів до адаптації у професійному світі використовується широкий спектр матеріалів – від медичних звітів, наукових статей, патентів, супровідної документації продуктів, рекламних проспектів до аудіовізуальних програм, веб-сторінок і програмного забезпечення. Обов'язковими модулями є такі: мова і переклад, технологія перекладу, практика перекладу (наукового, медичного, технічного). Модуль «Практика перекладу» забезпечує навчання методів і прийомів перекладу для конкретних мовних пар та напрямів спеціалізації. Модуль складається з трьох блоків:

1) науковий переклад (передбачає переклад науково-популярних статей, наукових журнальних статей, наукових доповідей, тез тощо);

2) медичний переклад (передбачає переклад документів щодо охорони здоров'я, медичних звітів, клінічних кейсів, фармацевтичних звітів тощо);

3) технічний переклад (передбачає переклад інструкцій з експлуатації, документації продуктів, патентів, технічних специфікацій, інституціональної документації тощо).

На всіх етапах рекомендується виконувати практичні завдання з перекладу, використовуючи відповідні інструменти комп'ютерного перекладу.

Мідлсекський університет (Лондон), зосереджує основну увагу на останніх дослідженнях у галузі усного перекладу і на дослідних моделях у теорії перекладу. Студенти навчаються перекладати різні типи текстів – від кіносценаріїв до бізнес-звітів і юридичних документів. Так, модуль «Переклад технічних текстів» поділяється на дві частини. Він ознайомлює студентів з вимогами та особливостями перекладу технічних текстів, в тому числі й таких, як здоров'я і медицина. Перша частина стосується конкретних галузей перекладу. Друга частина присвячена ключовим теоретичним і практичним питанням,

пов'язаним з різними типами програмного забезпечення, які використовуються у професійній діяльності перекладача.

Університет Астон (Бірінгем), пропонує модуль «Спеціалізований переклад» (Specialised Translation), спрямований на консолідацію знань про сучасні теорії перекладу і їх застосування у практичній роботі, з акцентом на особливості спеціалізованого перекладу, включаючи ролі корпусів. Після ознайомлення з основними поняттями та методами спеціалізованого перекладу кожен студент вибирає домен для дослідження і збирає корпус текстів англійською та німецькою / французькою / іспанською (залежно від його мовної комбінації). Цей корпус буде слугувати основою дослідження текстових конвенцій, лексичних та граматичних особливостей, змісту та міжкультурних питань, які необхідно враховувати при перекладі тексту з цього домену.

До змісту програми підготовки перекладачів в університеті Флоріда закладено тільки дві обов'язкові дисципліни, які студенти не обирають – курс письмового перекладу і курс усного перекладу. Крім того, програма передбачає вивчення ще 5 обов'язкових дисциплін, які обираються студентами з 8 пропонованих. Ними є: юридичний переклад, переклад у ЗМІ, економічний переклад, технічний переклад, медичний переклад, комп'ютерний переклад, просунутий медичний переклад, професійне стажування (письмовий або усний переклад). Як бачимо, комп'ютерному перекладу приділяється велика увага, оскільки він міститься у списку обов'язкових дисциплін поряд із галузевим перекладом і перекладацьким стажуванням.

Магістерські програми з перекладу університету Кент-Огайо включають дві обов'язкові дисципліни – «Термінологія і використання комп'ютера у перекладі» (3 кредити) і «Локалізація програмного забезпечення» (3 кредити).

Університет Нью-Йорк вносить до програми підготовки перекладачів дисципліну «Теорія і практика термінології» (3 кредити). Цей курс ознайомлює студентів з основними принципами і методами сучасної термінології та документації. Розглядаються різні методики проведення термінологічних досліджень, з особливим акцентом на застосуванні термінології в перекладі. Студенти вивчають типові методи зберігання термінології, структуру бази даних і системи комп'ютерного управління термінологією.

Університет Чикаго здійснює підготовку перекладачів за гібридною програмою, сконцентрованою на юридичному, медичному та фінансовому перекладі – з проведенням традиційних семінарів та он-лайн практикуму. Щоб отримати сертифікат перекладача, студенти повні засвоїти дві обов'язкові й чотири елективні дисципліни.

Отже, формування у студентів термінологічного складника перекладацької компетентності в зарубіжних університетах відбувається різними шляхами: за рахунок вивчення відповідних модулів; пропозиції дисциплін (обов'язкових або елективних), спрямованих на засвоєння термінології конкретної галузі; запровадження спеціалізації бакалаврських та магістерських програм.

Подальші дослідження можуть бути пов'язані із вивченням методики термінологічної підготовки майбутніх перекладачів.

Література

1. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – Москва : Академия, 2003. – 192 с. **2.** Перекладознавство (німецько-український напрям): [підручник] / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2008. – 543 с. **3. Черноватий Л. М.** Контрастивний аналіз як необхідна передумова навчання термінологічної лексики майбутніх перекладачів /

Л. М. Черноватий // Компаративістика і типологія у сучасній лінгвістичній науці: здобутки і проблеми. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С. 229–234. **4. Черноватий Л. М.** Типологія термінів як інструмент для визначення змісту навчання майбутніх перекладачів / Л. М. Черноватий // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2006. – № 40. – С. 41–44. **5. Hansen G.** Translationskompetenz – Woher Kommt Sie Und Was Ist Das? // Forum Translationswissenschaft. – Band 18. – S. 2–14. **6. Nord Ch.** Loyalty and Fidelity in Specialized Translation. CONFLUÊNCIAS – Revista de Tradução Científica e Técnica, N.º 4, Maio 2006. – P. 29–41. **7. Pym A.** Redefining Translation Competence in an Electronic Age [Електронний ресурс] / Defence of a Minimalist Approach, Meta. – 2006. – № 48 (4). – P. 481–497. – Режим доступу: <http://www.erudit.org/revue/meta/2003/v48/n4/008533ar.pdf>. **8. Robinson D.** Becoming a Translator: An Accelerated Course. – London & New York : Routledge. – 2007. – 143 p.

УДК 378.016:91:373.55

*Ольга Бондаренко,
Світлана Мантуленко*

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ІДЕЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Бондаренко О. В., Мантуленко С. В. Ретроспективний аналіз становлення ідеї професійної орієнтації.

У статті визначається актуальність досліджуваної проблеми шляхом виокремлення суперечностей, наявних між суспільними потребами та її реальним станом. Авторами здійснено ретроспективний аналіз розвитку ідеї професійної орієнтації підростаючого покоління; визначено історичні передумови її становлення, залежність від політичного, соціально-економічного та культурного розвитку країни.

Ключові слова: професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, професійна диференціація, професійна підготовка, профільне навчання.

Бондаренко О. В., Мантуленко С. В. Ретроспективний аналіз становлення ідеї професійної орієнтації.

В статье определяется актуальность исследуемой проблемы путем выявления противоречий, имеющих между общественными потребностями и её реальным состоянием. Авторами осуществлен ретроспективный анализ развития идеи профессиональной ориентации подрастающего поколения; определены исторические предпосылки её становления, зависимость от политического, социально-экономического и культурного развития страны.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профориентационная работа, профессиональная дифференциация, профессиональная подготовка, профильное обучение.

Bondarenko O. V., Mantulenko S. V. Retrospective analysis of the idea generation for professional orientation.

The urgency of the problem is determined by identifying the contradictions existing between the needs of society and its real condition. The authors carried out a retrospective analysis of the idea of professional orientation of the younger generation. The historical background of the idea formation is defined as well as its dependence on the political, socio-economic and cultural development of the country.